

שורש החטאים

בפרשת בראשית אנו נפגשים עם יסודות העולם ויסודות האדם, ובמרכז הפרשה אנו מתוודעים לחטא אדם הראשון, אשר כל תולדות האנושות הן מסע ארוך לתיקונו. ישנה חשיבות עליונה להתבונן בחטא אדם הראשון, כיוון שהוא מייצג את האתגר הגדול של האנושות בכלל ושל ישראל בפרט. חטא אדם הראשון הוא כשל פנימי המושרש בנו, וכדי לתקן אותו עלינו להיטיב לזהות אותו ולהבין את הטעות היסודית שממנה הוא נובע.

כשהאישה מציגה לנחש את סדרי החיים בגן עדן, היא מתבטאת כך:

וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל הַנָּחָשׁ מִפְּרִי עֵץ הַגֵּן נֹאכָל. וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הַגֵּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ; וְלֹא תִגְעוּ בוֹ פֶּן תָּמָתוּן. (בראשית ג, ב-ג)

קריאה מדויקת תגלה ששם ה' אינו נזכר בהקשר של פעולת האכילה החיובית ("מפרי עץ הגן נאכל"), המוצגת כפעולה טבעית שתכליתה מילוי צרכיו הגופניים של האדם, אלא רק בהקשר של האיסור השלילי, המצווה על האדם להימנע מפעולה ("לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו"). נראה כי לתפיסת האישה, עבודת ה' מסתכמת בהגבלות, איסורים ואיומים.

ואולם, אם נעיין בציווי האלוקי לאדם נגלה תמונה אחרת לגמרי:

וַיִּצְמַח ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל עֵץ נִחְמָד לְמִרְאָה וְטוֹב לְמֵאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֵּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע... וַיֹּצֵא ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לְאֹמֶר מְכַל עֵץ הַגֵּן אָכַל תֹּאכַל וּמִעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת. (בראשית ב, ט; טז-יז)

לאחר בריאת העולם והאדם, הקב"ה יוצר את גן העדן – עולם מופלא של שפע וברכה, של טוב וחסד, שנהר מפכה סביבו וחיים ממלאים אותו. לאחר נטיעת הגן בא הציווי האלוקי, המורה לאדם תחילה לחיות, לשמוח ולהתענג על כל עצי הגן, לרבות עץ החיים, ורק לאחר מכן מסייג ומורה לו שלא לאכול מעץ הדעת. שורש החטא נעוץ, אפוא, בטעותה של האישה, היוצרת נתק בין החיים ובין עבודת ה', בין השמחה ובין הציווי האלוקי.

פעמים רבות אנו משחזרים תפיסה שגויה זו בחיינו שלנו, כאשר נדמה לנו שאין זהות מוחלטת בין החיים לתורה, שהכוחות החיוביים בעלי העוצמה האדירה – כוחות האהבה והחיבור, כוחות העונג והשמחה – אינם כלולים בציווי האלוקי, אלא עומדים מחוץ לו.

אך האמת היא שעבודת ה' היא המעצימה את כוחות החיים והיא הנותנת תוכן ועומק לכל הופעותיהם – בזוגיות ובחיי המשפחה, בעולם העבודה והמלאכה, בחיי העם והארץ, בדחף ההתנדבות והנתינה, בפיתוח האישי ובצמיחה. כל מעשינו הופכים מכוונים ומשמעותיים יותר כשהם מחוברים למקור החיים.

מחקרים רבים הוכיחו שכל שאדם מחובר יותר לאמונה ולדבר ה', כך הוא מאושר יותר. ביניהם ניתן להזכיר את מדד האושר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שבראשו ניצבות הערים החרדיות בית-שמש ובני-ברק, שבהן הצהירו רוב מוחץ של האוכלוסייה שהם מרוצים מחייהם. בפרסום מיוחד של הלמ"ס משנת 2016, תחת הכותרת "פרופיל האדם המאושר", נבדק הקשר בין מצבי אושר לבין מידת דתיות, והתגלה כי 62% מהחרדים מגדירים את עצמם "מרוצים מאוד מחייהם", לעומת 26% בלבד מקרב החילונים.

אין ספק שעבודת ה' כוללת גם איסורים והגבלות, המציבים בפני האדם גבולות ברורים, אלא שהצבת הגבולות אינה נוגדת את שפע הטוב והחסד שבחיים; אדרבה – היא נותנת לו קיום. עיקרון זה מתבטא בצורת הופעתו הכפולה של השם האלוקי לאורך סיפור הבריאה – "הו"ה אלוקים" – שני השמות מייצגים שתי מידות שונות – חסד (הו"ה) ודין (אלוקים) – המשלימות ומאזנות זו את זו. דרישת הדין האלוקית יוצרת את הכלים הדרושים לקיומם של אורות החסד האלוקיים, וכלים אלו הם המאפשרים לנו להכיל את האורות וליהנות מהם בפועל.

ושבו, כאשר נתבונן בדברי האישה (וכן בדברי הנחש) נגלה שגם כאן תפיסתה חלקית. היא מזכירה רק את שם אלוקים, ומשמיטה את שם הוי"ה. שורש החטא נעוץ, אפוא, בראייה החלקית המתמקדת בהגבלות ומנתקת אותן מתכליתן – יצירת אפשרות לתגבורת של חיים, שפע, אהבה וחסד.

תוצאותיו של העימות המיותר בין עבודת ה' לשמחת החיים, בין הציווי האלוקי ובין בקשת האושר, האהבה והחסד, ידועות מראש: החיים ינצחו תמיד, וכפי שקרה בחטא אדם הראשון. רק בדיעבד מגלה האדם שפריצת הגבול שהציב בפניו דבר ה' לא הביאה להעצמת כוחות החיים, אלא להפך, להתמעטותם ולהחלשתם. כך, בעקבות החטא הגוף הפך לדבר שיש לכסותו, הבאת חיים חדשים לעולם הפכה להתרחשות רווית כאב וצער, יחסי האיש והאישה נפגעו ועצם חוויית הקיום האנושי בעולם הפכה קשה ומייגעת.

העבודה הגדולה הנדרשת מאיתנו לתיקונו של קלקול יסודי זה, החוזר על עצמו בכל הדורות, היא לגלות כיצד התורה אינה מגבילה את החיים, אלא מעצימה אותם. להבין כיצד משמעות ההליכה לאור הציווי האלוקי היא בחירה בחיים – לא רק בחיי העולם הבא, חיי התענוג הרוחני, אלא גם בחיי העולם הזה החומריים על שלל הופעותיהם. חיינו צריכים להיות ביטוי לכך שעובדי ה' הם אנשים שמחים ומאושרים, אוהבים וחיוניים לאין ערוך יותר מאלו הבוחרים בחיים מדומים ובשמחה מזויפת.

יהי רצון שבשבת זו, שבה מתחדש מפגשנו עם התורה, נזכה לראות כיצד התורה נותנת חיים ללומדיה ולעושיה, בעולם הזה ובעולם הבא.